

TOIMEENTULOTUEN KELA-SIIRTO PUNTARISSA

Eduskunta hyväksyi 26.6.2015 lain perustoimeentulotuen maksatuksen siirtämisestä kunnilta Kelan hoidettavaksi. Vuoden 2017 alusta asiakkaat toimittavat toimeentulotukihakemuksensa Kelaan. Täydentävä ja ehkäisevä toimeentulotuki jäävät edelleenkin kuntien vastuulle, ja niitä koskevat hakemukset toimitetaan kuntaan. Kelan tehtävä on huolehtia, että sosiaalityön tarpeessa olevat ohjataan kuntien palveluihin.

Toimeentulotuen Kela-siirto on ollut pitkällinen prosessi, ja siihen on liittynyt useita kokeiluja ja paljon poliittisia intohimoja. Mielenkiintoista on esitetty laidasta laitaan. Yhtäällä on nähty, että asiakkaiden välinen yhdenvertaisuus lisääntyy ja byrokratia ja etuuksiin liittyvä alikäyttö vähenevät, kun ihmiset saavat ilman kunnallista harkintaa sen, mikä heille lain mukaan kuuluu. Yhtäällä taas on nähty, että kulut kasvavat, asiakkaat jäävät vaille sosiaalityön opastusta ja ohjausta ja byrokratia lisääntyy.

Tulkintakehykset – se, puhutaanko tasa-arvon lisääntymisestä, kustannusten räjähdyksestä vai tulonsiirtojen ja sosiaalityön yhteyden katoamisesta – vaikuttavat Kela-siirron kannatusperustaan (Kangas, Niemelä & Varjonen 2014).

TITA-hanke selvittää Kela-siirtoa koskevia mielipiteitä. Osana laajempaa mielipidekartoitusta on SOSTEn Sosiaalibarometriin liitetty erillinen kyselymoduuli, jonka kohteena ovat kuntien sosiaali- ja terveysjohtajat, sosiaalityöntekijät ja Kelan työntekijät.

Mielipiteitä on tarkoitus seurata kolmena perättäisenä vuotena. Ensimmäinen kysely toteutettiin 2016, joskin osa yleisempiä kysymyksiä on esitetty jo 2014. Seuraava kysely toteutetaan 2017, jolloin toimeentulotuen siirto on juuri tapahtunut. Vuoden 2018 kysely puolestaan luotaa yli vuoden toiminnassa olleesta järjestelmästä saatuja kokemuksia ja mielipiteitä.

Tässä esitetty aineisto perustuu vuoden 2016 Sosiaalibaromet-

- Perustoimeentulotuen Kela-siirrolla on laaja kannatus, osoittaa SOSTEn kyselytutkimus.
- Valtaosa sosiaalityöntekijöistä pelkää etuusprosessien hidastuvan ja palvelun heikentyvän. Kelan vastaajista suurin osa ajatteli etuusprosessien nopeutuvan ja byrokratian vähentyvän.
- Suurempi yksimielisyys vastaajaryhmien kesken vallitsee siitä, että yhdenvertaisuus ja oikeusvarmuus lisääntyvät.
- Kysely toistetaan myös 2017 ja 2018, jotta saadaan näkemyksiä siirron onnistumisesta.

rissa esitettiin tuloksiin (SOSTE 2016). Sähköisellä kyselyllä toteutetussa aineistossa on kaikkiaan 373 vastausta, jotka kattavat lähes 80 % Manner-Suomen kunnista ja 66 % niistä Kelan työntekijöistä, jotka ovat tekemisissä toimeentulotukiasioitten kanssa.

Toimeentulotuen Kela-siirrolla laaja kannatus

Toimeentulotuen Kela-siirron kannatusta on kysytty kuntien sosiaali- ja terveysjohtajilta kolmena vuotena: 2009, 2014 ja 2016. Kannatus on noussut tasaisesti (61 %, 68 % ja 77 %). Kelan työntekijöiltä asiaa on tiedusteltu vuosina 2014 ja 2016. Myös heidän keskuudessaan siirron kannatus on ollut hyvin korkea kumpanakin vuotena (91 % ja 100 %).

Sosiaalityöntekijöille kysely on suunnattu vain viimeisimmässä, vuoden 2016 kyselyssä, jossa 73 % sosiaalityöntekijöistäkin kannatti perustoimeentulotuen siirtämistä Kelan hoidettavaksi.

Kela-siirron kannatus on siis ollut ja on varsin vahvaa kaikissa edellä mainituissa vastaajaryhmissä.

Taulukko 1. Näkemykset perustoimeentulotuen Kela-siirron byrokratiavaikutuksista ('erittäin ja melko todennäköistä' -vastausten prosenttiosuus).

	Sosiaali- ja terveysjohtajat	Sosiaalityöntekijät	Kelan työntekijät
Tukipäätösten saaminen nopeutuu	40	26	93
Lisäselvitysten määrä vähenee	42	41	91
Hakemusten täyttäminen helpottuu	37	31	91
Kiireellisten asioiden käsittely vaikeutuu	55	78	20
Hallinnolliset kulut pienenevät	46	45	91
Turha byrokratia vähenee	44	38	89

Tehokasta vai byrokraattista?

Vastaajaryhmät eroavat kuitenkin eräissä suhteissa varsin merkittävästi toisistaan. Erot liittyvät ennen muuta etuuspäätösten käsittelyprosesseihin ja niitten byrokraattisuuteen. Perussääntönä on, että sosiaalityöntekijät ovat kriittisempiä Kelan prosesseja kohtaan, kun taas Kelan työntekijät ovat kaikkein positiivisimpia ja näkevät prosessien nopeutuvan ja byrokratian vähenevän. Sosiaali- ja terveysjohtajat asettuvat vastuksineen näiden kahden ääripään väliin (taulukko 1).

Näkemykset Kela-siirron byrokraatiavaikutuksista ovat hyvin erilaiset etenkin Kelan vastaajien ja sosiaalityöntekijöiden kesken. Kelan vastaajista yli 90 % näkee päätösten nopeutuvan, hakemisen helpottuvan ja lisäselvitysten vähenevän. Sosiaalityöntekijöistä selvä vähemmistö jakaa Kelan työntekijöiden positiivisen näkemyksen siirron vaikutuksista.

Sama pätee näkemyksiin byrokratian vähentymisestä. Kelalaiset uskovat Kelan hallinnolliseen tehokkuuteen: heistä 91 % uskoo hallintokulujen pienenevän. Kuntapuolella vajaa puolet vastaajista uskoo samaan. Kunnan edustajat pelkäävät myös sitä, että kiireellisten päätösten käsittely vaikeutuu. Lähes 80 % sosiaalityöntekijöistä pelkää tätä. Sen sijaan Kelan vastaajista vain 20 % on tästä asiasta huolestunut.

Oikeudet toteutuvat paremmin

Kaikissa vastaajaryhmissä enemmistö on sitä mieltä, että Kela-siirto lisää perusoikeuksien toteutumista, vähentää alikäyttöä ja luukulta luukulle juoksemista sekä lisää asiakkaiden välistä yhdenvertaisuutta ja madaltaa kynnystä hakea etuutta. Näistä asioista vallitsee suhteellisen suuri yksimielisyys kuntien ja Kelan vastaajien kesken. Sen sijaan kuntapuolella pelätään sitä, että asiakkaat jäävät vaille sosiaalityön antamaa opastusta ja tukea. Ero sosiaalityöntekijöiden ja Kelan vastaajien välillä on huomattava (73 % vs. 13 %!).

Kaiken kaikkiaan toimeentulotuen kanssa työskentelevät byrokratian edustajat – olipa sitten kyseessä kuntapäätätjä, sosiaalityöntekijä tai Kelan työntekijä – jakavat näkemyksen, että perustoimeentulotuen Kela-siirto lisää yhdenvertaisuutta ja oikeuksien toteutumista. Sen sijaan mielipiteet eroavat jonkin verran siinä, miten Kelan etuusprosessien uskotaan toimivan. Mielipiteet eroavat erittäin voimakkaasti näkemyksissä sosiaalityön mahdollisuuksista Kela-ympäristössä.

Vuosina 2017 ja 2018 toistettavat kyselyt antavat vastauksia siihen, missä määrin edellä esitetyt ennakoivat näkemykset osoittautuvat oikeiksi tai vääriksi.

Taulukko 2. Arviot Kela-siirron vaikutuksista asiakkaan oikeuksiin ('erittäin ja melko todennäköistä' -vastausten prosenttiosuus).

	Sosiaali- ja terveysjohtajat	Sosiaalityöntekijät	Kelan työntekijät
Heikoimmassa asemassa olevien asema heikkenee	58	66	9
Asiakas saa varmemmin hänelle kuuluvan etuuden	59	49	96
Yhdenvertaisuus lisääntyy	76	77	98
Perusoikeuksien toteutuminen parantuu	70	60	100
Alikäyttö vähenee	80	78	98
Kynnys hakea toimeentulotukea madaltuu	83	85	96
'Luukuttaminen' vähentyy	61	63	96
Asiakkaat jäävät vaille tarvitsemaansa sosiaalityön tukea	70	73	13

Lisätietoja: Olli Kangas (etunimi.sukunimi@kela.fi) ja Minna Ylikännö (etunimi.sukunimi@kela.fi).

Viitteet:

Kangas, Olli, Niemelä, Mikko & Varjonen, Sampo (2014): "When and why do ideas matter? The influence of framing on opinion formation and policy change." *European Political Science Review*. Volume 6 / Issue 01 / February 2014, pp 73-92

SOSTE (2016): *Sosiaalibarometri 2016*. Helsinki: SOSTE. http://www.soste.fi/media/pdf/julkaisut/sosiaalibarometri2016_netti.pdf.